

Agnieszka Dumala
Bavarian International School

UPODMIOTOWIENIE UCZNIĄ JAKO CEL WYCHOWANIA FIZYCZNEGO W PROGRAMIE MYP

Cele badań. Celem badania jest określenie, w jakim stopniu pewne aspekty programu MYP odzwierciedlają założenia wersji humanistycznej celów wychowania fizycznego promowanej przez znanych polskich ekspertów z różnych dziedzin. MYP jest integralną częścią systemu IB (International Baccalaureate), który podkreśla procesy uczenia się ucznia według jego własnych możliwości. Relacje społeczne są ważne, aby utrzymać równowagę w rozwoju akademickim i osobowym. System ten promuje upodmiotowienie ucznia i jest świetnym przykładem na to, w jaki sposób nauczanie wychowania fizycznego jest połączone z koncepcją ‘life long learning’. W polskiej debacie teoretycznej o sensie wychowania fizycznego istnieje podobny trend. Warto porównać i wyciągnąć wnioski, jak niektóre pomysły mogłyby zostać użyte w praktyce. **Materiał i metody.** (1) Obserwacja uczestnicząca i nieuczestnicząca (nauczania oraz obserwacja lekcji), jawna i ukryta. (2) Analiza materiałów źródłowych: przewodnik MYP PHE (Middle Years Programme, Physical and Health Education). **Wyniki.** Istnieje duże podobieństwo w nauczaniu wychowania fizycznego między programem MYP a poglądami w humanistycznej wersji celów wychowania fizycznego. **Wnioski.** Upodmiotowienie ucznia w procesie nauczania jest warunkiem do jego prawidłowego rozwoju w sferze fizycznej i duchowej, a kluczem do motywacji wychowanka jest postawa nauczyciela oraz system edukacji promujący takie podejście.

Słowa kluczowe: zdrowie, wychowanie fizyczne, system edukacyjny, matura międzynarodowa

„Physical fitness is not only one of the most important keys to a healthy body, it is the basis of dynamic and creative intellectual activity.”

(J.F. Kennedy, za: *Middle Years Programme...*, 2014, s. 4)

Rozważania nad wartością ciała mają bez wątpienia uzasadnienie w nauczaniu wychowania fizycznego. To właśnie szkoła jest miejscem, gdzie młody człowiek zdobywa pierwsze doświadczenie również w zakresie swojej fizyczności. Rola nauczyciela polega przede wszystkim na wskazywaniu uczniom drogi, która może prowadzić do osiągnięć na miarę igrzysk olimpijskich, ale też daje możliwość poznania im swoich mocnych lub słabych stron i pracy nad nimi. Na lekcjach wychowania fizycznego uczniowie powinni

Praca wpłynęła do Redakcji: 27.04.2018

Zaakceptowano do druku: 10.11.2018

Adres do korespondencji: Agnieszka Dumala, Zakład Filozofii Wychowania Fizycznego i Zdrowotnego, Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu, ul. Witelona 25, 51-617 Wrocław, e-mail: agnieszkadumala@gmail.com

Jak cytować:

Dumala, A. (2019). Upodmiotowienie ucznia jako cel wychowania fizycznego w programie MYP. *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 64, 47–51.

się dowiedzieć, że „bytowanie osoby polega na jej istnieniu przez ciało, byciu dla wartości ważniejszej niż samo jest, a nigdy dla ciała wyłącznie” (Pawłucki, 2015, s. 18).

W kontekście zmian rozwojowych charakterystycznych dla współczesnego społeczeństwa wyjątkowo ważne staje się podejście do aktywności fizycznej. Z jednej strony świat staje się bardziej dostępny, życie zdecydowanie łatwiejsze i wygodniejsze, ale z drugiej tempo, w którym przyszło człowiekowi zmagać się z codzienną rutyną, jaką jest praca zawodowa czy życie prywatne, jest nieporównywalnie szybsze od tego w czasach mniej technologicznie zaawansowanych. Praca stała się podstawą egzystencji, zabierając czas na wypoczynek i ćwiczenia fizyczne, które w rezultacie mają pomóc w utrzymaniu dobrego zdrowia. Długie godziny w biurze, stres, nieodpowiednie nawyki żywieniowe i brak ruchu to dosyć prosta droga do problemów zdrowotnych w przyszłości. Dzieci w wieku szkolnym obarczane są na lekcjach obowiązkami wymagającymi przede wszystkim pracy w trybie siedzącym, a czas wolny rzadko jest okazją do aktywności ruchowej. Może to wynika z tego, że nie są w odpowiedni sposób motywowane do życia w ruchu i nie potrafią z aktywności fizycznej czerpać przyjemności. Stąd nauczyciel wychowania fizycznego ma do odegrania szczególną rolę w kształtowaniu postaw młodych ludzi, tak aby zrozumieli, że utrzymanie sprawności powinno stać się naturalne. I tylko takie podejście do lekcji wychowania fizycznego może sprawić, iż nastąpi zmiana w nawykach, a podejmowanie aktywności fizycznej będzie wiązało się z „całościową dbałością o ciało” (Grabowski, 1997, s. 61). Ta koncepcja, zaproponowana przez Demela, mająca na celu skoncentrowanie działań na uczniu, w latach 70. XX w. okazała się rewolucyjna, aczkolwiek wciąż w wielu szkołach jest niezrozumiała. A przecież Demel podkreśla, że kultura fizyczna to „wyraz określonej postawy wobec własnego ciała, świadoma i aktywna troska o swój rozwój, sprawność i zdrowie” (Demel, 1974, s. 11).

Mimo że poglądy Demela zostały wprowadzone do rozważań o kulturze fizycznej wiele lat temu, wydaje się, iż jest to podejście jak najbardziej aktualne i wskazane do zastosowania również dziś, a potwierdzeniem tej potrzeby jest przykład systemu edukacyjnego IB (ang. *International Baccalaureate*), jakim posługują się szkoły międzynarodowe. System ten został wprowadzony w 1968 r. w formie IB Diploma Programme w celu wspierania uczniów w zrozumieniu świata i rozwinięcia u nich umiejętności i postaw pomocnych w przejściu odpowiedzialności za różne działania dla przyszłości. Uczniowie mogą odnieść sukces jedynie, jeśli edukacja przekroczy pewne bariery dyscyplinarne, kulturowe, narodowe, i geograficzne. W 1994 r. wprowadzono MYP (Middle Years Programme), a w 1997 – PYP (Primary Years Programme), co sprawiło, że IB obejmuje okres od przedszkola do matury. Misją systemu jest wychowanie człowieka zdolnego do rozumienia świata na poziomie lokalnym i globalnym, który będzie dążył do dbania o środowisko i o pokojową egzystencję różnych kultur (*What is an IB education*, 2015).

Wychowanie fizyczne w programie szkoły średniej, zwanej dalej MYP, to z założenia zajęcia, na których uczniowie nie tylko będą mieć okazję do podejmowania aktywności, ale również zgłębiają wiedzę na temat zdrowego trybu życia, oceny własnej sprawności i sposobów na jej poprawę, nauczą się, jak realistycznie stawiać sobie cele krótko- i długoterminowe, jak współpracować z innymi, budować dobre relacje i okazywać odpowiedzialność społeczną oraz gdzie poza szkołą będą mogli daną formę ruchu rozwijać. Ważność aspektu społecznego w wychowaniu fizycznym tak istotna w nauczaniu opartym na IB, została także dostrzeżona przez Pawłuckiego (2015), który słusznie zauważa, iż ten element pominięty w rozważaniach Demela jest niezwykle istotny w procesie wychowawczym. Chodzi tu głównie o osobę nauczyciela, powodującego zmiany w oso-

bowości ucznia, gdyż ten nie ma jeszcze „zdolności wszelakiej (zdrowotnej i cielesnej)” (Pawłucki, 2015) tak aby uczestniczyć świadomie w życiu dorosłych. Należałoby tu zatem wspomnieć także o wychowaniu ucznia do zawiązywania relacji społecznych poza osobą nauczyciela i wskazywanie na jego odpowiedzialność w konstruowaniu pozytywnych postaw społecznych.

Nowoczesny systemem IB promuje tzw. *education for the lifelong care of the physical*. Już pierwsze strony przewodnika MYP zapowiadają, że przedmiot PHE (z ang. *physical and health education*) ma za zadanie umożliwić uczniom rozumienie i dostrzeganie wartości bycia aktywnym fizycznie. Zajęcia sprawią, że wychowankowie rozwiną „wiedzę, umiejętności i postawy, które pomogą im utrzymać zbilansowany i zdrowy styl życia” (*MYP PE Guide*, 2014). Oprócz tego zostanie zwiększona ich świadomość rozwoju fizycznego w sposób, który również przyczyni się do polepszenia relacji społecznych. Te postulaty są odzwierciedlone w założeniach Demela, który twierdzi, że „istotą wychowania fizycznego jest oddziaływanie na całą osobowość wychowanka, a więc ukształtowanie zarówno jego kompetencji aksjologicznych (odnoszących się do sfery emocjonalno-wolucjonalnej), jak i technologicznych (dotyczących sfery intelektualno-sprawnościowej) w intencji przygotowania go do całościowej troski o ciało” (Grabowski, 1997, s. 61). Działania nauczyciela skierowane jest na ucznia, czyli – jak Demel zauważył – jest to kwestia podmiotowości, a mianowicie sytuacji, w której aktywność podejmowana jest „na rzecz pożądaney zmiany fizycznej przez ucznia wobec siebie” (Pawłucki, 2015, s. 143).

Kolejnym ważnym aspektem nauczania według programu IB jest uwzględnienie tzw. *key concepts* i *related concepts*. Są to koncepcje, na których opiera się przyswajanie wiedzy i umiejętności i mogą one odnosić się do pojęć ogólnych i szerokich znaczeniowo lub takich, które pozwalają na szczegółowe uczenie się. W wychowaniu fizycznym ważne są koncepcje kluczowe, promujące zmianę, komunikację i relacje. Demel w swojej pedagogizacji wychowania fizycznego, nazwanej przez Pawłuckiego (2015, s. 145) „przewrotem myślowym”, wskazuje dokładnie na te same aspekty czyli na „kulturowość wychowania (człowiek jako podmiot społeczny wyraża się poprzez uczestnictwo w różnych systemach kulturowych)” (s. 145). Zmiana zatem następuje w osobowości i zachowaniu ucznia, aby ją osiągnąć, musi on nauczyć się efektywnej komunikacji i zbudować pozytywne relacje społeczne. Co do koncepcji powiązanych, czyli tych, które są specyficzne dla różnych dziedzin, program MYP przewiduje posługiwanie się takimi, jak adaptacja, równowaga, energia, środowisko, wybór, interakcja, ruch, perspektywa, udoskonalenie i przestrzeń. Koncepcje te mogą stanowić bazę cyklu tematycznego lub jednej jednostki lekcyjnej, w zależności od potrzeb. Warto zwrócić uwagę na zastosowanie tychże koncepcji w nauczaniu, gdyż są one wskazaniem do tego, że na zajęciach z wychowania fizycznego należy skoncentrować się na osobowości ucznia, tak aby poprzez pracę nad ciałem mógł on sam w przyszłości zadbać o swoje zdrowie (Grabowski, 1997, s. 61). Nie występuje tu konieczność wykonania jakiegoś konkretnego zadania ruchowego, a wskazanie pewnych umiejętności, które będą przydatne w prawidłowym funkcjonowaniu na co dzień. Oznacza to, że celem nauczania nie będzie wymyk na drążku, ale dążenie do utrzymania równowagi i rozpoznania przestrzeni w czasie wykonywania różnych ewolucji na drążku, choćby to był tylko zwis lub podpór. Zamiast akceptowania tylko poprawnej techniki, należy motywować ucznia do udoskonalenia swojej sprawności i do pracy nad osiąganiem celów, które on sam określa jako realistyczne i jest chętny do ich realizacji. Również taki aspekt, jak możliwość wyboru wskazuje na podmiotowość ucznia, który samodzielnie decyduje, w jaki sposób będzie dążył do podno-

szenia poziomu swojej aktywności fizycznej. Kolejnym elementem, który pojawiał się wielokrotnie zarówno w rozważaniach na temat programu MYP, jak i poglądów Pawlucskiego (2015), jest akcent społeczny. Raz jeszcze przy okazji koncepcji powiązanych mamy do czynienia z interakcją i środowiskiem.

Oprócz ideologii w nauczaniu wychowania fizycznego dużym wyzwaniem dla nauczyciela jest ewaluacja, gdyż uczniowie są bardzo zróżnicowani pod względem poziomu sprawności fizycznej i najczęściej wynika to nie tyle z braku podejmowania przez nich aktywności, ile w mniejszym lub większym stopniu z ich uwarunkowań biologicznych, nie wszyscy bowiem mają określone predyspozycje dające im możliwość rozwijania różnych umiejętności w takim samym stopniu. Są to cechy niezależne od człowieka i nie ma on wpływu na ich zmianę. Dlatego nie jest wskazane ocenianie uczniów na podstawie osiągniętych przez nich rezultatów. Bez wątplenia byłby to powód, dla którego wielu młodych ludzi zaniechałoby działalności sportowej, jako manifestacja swojego rozczarowania. A przecież Demel (1974) wyraźnie daje do zrozumienia, że tu nie chodzi o udowodnienie dominacji motorycznej, a zdecydowanie o motywację uczniów do pracy nad sobą. Słusznie zauważa on, że sport jest nie tylko „walką z przeciwnikiem, lecz też z samym sobą” (Demel, 1974, s. 186). Ocena zaproponowana w programie MYP jest złożona czterech różnych kryteriów: kryterium A skłania uczniów do zrozumienia aktywności zdrowotnej i fizycznej, tak aby byli w stanie zastosować zdobytą wiedzę; kryterium B aktywizuje uczniów do zaplanowania swojej aktywności w sposób mający na celu jej polepszenie, kryterium C motywuje uczniów do zaprezentowania swoich umiejętności nabytych w czasie danego cyklu tematycznego, aczkolwiek – co jest warte podkreślenia – nie jest to ocena konkretnej techniki, lecz zademonstrowanie różnych strategii i koncepcji ruchu, co oznacza, że to uczeń dokonuje wyboru, a oceniana jest realizacja jego planu; kryterium D dotyczy refleksji, która daje uczniom okazję do ustanowienia nowych celów, wyciągnięcia wniosków czy samooceny. I to jest na pewno model ewaluacji, który według Demela (1974, s. 186) ma sens w wychowaniu fizycznym, ponieważ ćwiczący „umie śledzić progres lub regres własnej sprawności”. Mało tego, taki sposób oceny daje uczniom kompetencje i szansę, że w przyszłości będą w stanie samodzielnie i realistycznie określać swoje umiejętności i dążyć do ich poprawy. Ten sposób ewaluacji będzie służył jako to „podstawa do podejmowania krytycznych decyzji, ale też skuteczna ochrona psychiczna wobec cudzych niesprawiedliwych opinii” (Demel, 1974, s. 186).

Wizja i założenia nowoczesnego systemu edukacyjnego, jakim jest na pewno IB, są dowodem na to, jak ważne jest wychowanie człowieka świadomego swojej wartości i potrafiącego doceniać osiągnięcia innych i ich wspierać. Wychowanie fizyczne to jedna z dziedzin, które przyczyniają się do ukształtowania osobowości młodych ludzi. Zaofiarowanie Nauczanie oparte na samodzielnym dążeniu do rozwoju, pokonywaniu własnych słabości, ustanawianiu celów i refleksji nad sobą to na pewno dobry wybór w nowoczesnej szkole. Jak widać, takie postrzeganie znajduje odzwierciedlenie w poglądach polskich teoretyków. Demel, jako jeden z przedstawicieli humanistycznej wersji celów wychowania fizycznego, swoje podejście zaprezentował jeszcze w czasach, kiedy system IB nie istniał, a okazuje się, że jego rozumowanie wyprzedziło pewną epokę.

BIBLIOGRAFIA

- Demel, M., Skład, A. (1974). *Teoria wychowania fizycznego*. Warszawa: PWN.
Grabowski, H. (1997). *Teoria fizycznej edukacji*. Warszawa: WSiP.

Middle Years Programme. Physical and health education guide (2014). Pobrano 02.04.2018 z: <https://mypphysed.files.wordpress.com/2017/10/phe-myp-guide-updated-2017.pdf>
Pawłucki, A. (2015). *Nauki o kulturze fizycznej*. Kraków: Impuls.
What is an IB education (2015). Pobrano 02.04.2018 z: www.ibo.org

ABSTRACT

Empowerment of a student as a main objective of Physical Education in MYP Programme

Background. The main objective of this research is to discuss certain characteristics of MYP (Middle Years Programme) in relation to humanistic version of physical education objectives promoted by distinguished Polish experts in various fields. MYP is an integral part of IB educational system (International Baccalaureate), that emphasizes the processes of learning and achieving according to one's personal capacity. Social relationships are crucial in order to maintain good balance in academic and personal development. This learner oriented system is a perfect example of how the way of teaching physical education is connected to the concept of long life learning. In Polish theoretical debate about the sense of physical education there is a similar trend. **Material and methods.** Observation on site, secondary data (MYP PHE guide). **Results.** There is a similarity in opinions and visions of physical education between MYP and some recognized Polish representatives of humanistic version. **Conclusions.** Empowerment of a student in their learning process is crucial to facilitate appropriate physical and mental development and the key to the student's motivation is the teacher's attitude and an educational system that would promote student based learning. **Key words:** health, physical education, educational system, middle years programme, international baccalaureate